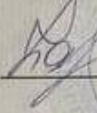

Міністерство освіти і науки України
Харківський національний університет імені В. Н. Каразіна

Кафедра українознавства

“ЗАТВЕРДЖУЮ”

Декан філософського факультету

Іван КАРПЕНКО

“30” червня 2025 р.

РОБОЧА ПРОГРАМА НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ
Історія України: цивілізаційний вимір
(назва навчальної дисципліни)

рівень вищої освіти перший
(бакалаврський)

Освітні програми і спеціальності:

«Радіофізика та технології програмування» (галузь знань Е Природничі науки, математика та статистика, спеціальність Е6 Прикладна фізика та наноматеріали),

«Біофізика» (галузь знань Е Природничі науки, математика та статистика, спеціальність Е6 Прикладна фізика та наноматеріали),

«Інформаційні технології керування складними системами» (галузь знань F Інформаційні технології, спеціальність F6 Інформаційні системи і технології,

«Біомедична електроніка та комп'ютеризовані системи» (галузь знань G Інженерія, виробництво та будівництво, спеціальність G5 Електроніка, електронні комунікації, приладобудування та радіотехніка)

вид дисципліни
обов'язкова

(обов'язкова / за вибором)

факультет радіофізики, біомедичної електроніки та комп'ютерних систем

2025 / 2026 навчальний рік

Програму рекомендовано до затвердження Вченою радою філософського факультету Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна

Протокол від "30" червня 2025 р. № 5

РОЗРОБНИКИ ПРОГРАМИ: Наталя Аксьонова, Анастасія БОЖЕНКО, Оксана Волкова, Марина ДОМАНОВСЬКА, Павло Єремєєв, В'ячеслав Потоцький, Дмитро Чорний, Михайло ЧУГУЄНКО, Ярослав ШКАБУРА

Програму схвалено на засіданні кафедри українознавства
Протокол від "27" червня 2025 р. № 12

в. о. завідувачого кафедрою українознавства

Наталя АКСЬОНОВА

Програму погоджено з гарантами освітньо-професійних програм «Радіофізика та технології програмування», «Біофізика», «Біомедична електроніка та комп'ютеризовані системи», «Інформаційні технології керування складними системами»

Гарант освітньої програми
«Радіофізика та технології програмування»

Ольга БАГАЦЬКА

Гарант освітньої програми «Біофізика»

Лариса СІЧЕВСЬКА

Гарант освітньої програми
«Біомедична електроніка

та комп'ютеризовані системи»

Олег БОЦУЛА

Гарант освітньої програми
«Інформаційні технології

керування складними системами»

Ольга ВЕЛИЧКО

Програму погоджено науково-методичною комісією факультету РБЕКС
Протокол від "25" червня 2025 року № 6.

Голова науково-методичної комісії
факультету радіофізики, біомедичної електроніки

та комп'ютерних систем

Олександр БУТРИМ

ВСТУП

Програма навчальної дисципліни «Історія України: цивілізаційний вимір» укладена відповідно до освітньо-професійних (освітньо-наукових) програм підготовки здобувачів першого (бакалаврського) рівня вищої освіти «Радіофізика та технології програмування», «Біофізика», «Біомедична електроніка та комп'ютеризовані системи», «Інформаційні технології керування складними системами».

1.Опис навчальної дисципліни

1.1. **Мета викладання** навчальної дисципліни «Історія України: цивілізаційний вимір» – поглибити в здобувачів вищої освіти знання з історії України в глобальному цивілізаційному контексті, ознайомити з основними тенденціями розвитку сучасної історичної науки, сприяти опануванню методів роботи з історичними джерелами та науковою літературою, формувати розуміння українського минулого у цивілізаційному вимірі з позицій патріотизму і української національно-культурної ідентичності.

1.2. **Основними завданнями** вивчення дисципліни є визначення ролі історії України в контексті глобальної історії в системі соціально-гуманітарних наук; ознайомлення із засадами традиційної та модерної історіографії; висвітлення найважливіших дискусійних історичних проблем, зокрема знайомство з цивілізаційним підходом, концепцією культурно-історичних провінцій і теорією фронтиру; опанування сучасних методів вивчення історичних джерел та наукових публікацій, прийомів їхнього аналізу та набуття на цьому підґрунті практичних навичок для оцінювання поточних суспільних процесів і явищ.

1.3. **Кількість кредитів** – 3.

1.4. **Загальна кількість годин** – 90.

1.5. **Характеристика навчальної дисципліни**

Характеристика навчальної дисципліни	
Нормативна	
Денна форма навчання	Заочна форма навчання
Рік підготовки	
1-й	-
Семестр	
1-й	-
Лекції	
32 год.	-
Семінарські заняття	
16 год.	-
Самостійна робота	
42 год.	-

1.6. Перелік компетентностей, що формує дана дисципліна:

Для здобувачів вищої освіти ОПП «Інформаційні технології керування складними системами»:

Основними завданнями вивчення навчальної дисципліни є формування таких загальних компетентностей:

ЗК4. Здатність спілкуватися іноземною мовою.

ЗК6. Здатність до пошуку, оброблення та узагальнення інформації з різних джерел.

ЗК9. Здатність реалізувати свої права і обов'язки як члена суспільства, усвідомлювати цінності громадянського (вільного демократичного) суспільства та необхідність його сталого розвитку, верховенства права, прав і свобод людини і громадянина в Україні.

ЗК10. Здатність зберігати та примножувати моральні, культурні, наукові цінності і досягнення суспільства на основі розуміння історії та закономірностей розвитку предметної області, її місця у загальній системі знань про природу і суспільство та у розвитку суспільства, техніки і технологій, використовувати різні види та форми рухової активності для активного відпочинку та ведення здорового способу життя.

ЗК11. Здатність ухвалювати рішення та діяти, дотримуючись принципу неприпустимості корупції та будь-яких інших принципів недоброчесності.

Основними завданнями вивчення навчальної дисципліни є формування таких спеціальних (фахових) компетентностей:

ФК5. Здатність оцінювати та враховувати економічні, соціальні, технологічні та екологічні фактори на всіх етапах життєвого циклу інфокомунікаційних систем.

Для здобувачів вищої освіти ОПП «Біофізика»:

ЗК3. Здатність спілкуватися державною мовою як усно, так і письмово.

ЗК7. Здатність до пошуку, оброблення та аналізу інформації з різних джерел.

ЗК8. Навички міжособистісної взаємодії.

ЗК11. Здатність реалізувати свої права і обов'язки як члена суспільства, усвідомлювати цінності громадянського (вільного демократичного) суспільства та необхідність його сталого розвитку, верховенства права, прав і свобод людини і громадянина в Україні.

ЗК13. Здатність ухвалювати рішення та діяти, дотримуючись принципу неприпустимості корупції та будь-яких інших проявів недоброчесності.

ФК8. Здатність працювати в колективах виконавців, у тому числі в міждисциплінарних проектах. (ФК-8).

Для ОПП Радіофізика та технології програмування:

ЗК3. Здатність спілкуватися державною мовою як усно, так і письмово.

ЗК5. Навички використання інформаційних і комунікаційних технологій.

ЗК6. Здатність до проведення досліджень на відповідному рівні.

ЗК7. Здатність до пошуку, оброблення та аналізу інформації з різних джерел.

ЗК8. Навички міжособистісної взаємодії.

ЗК9. Здатність працювати автономно.

ЗК11. Здатність реалізувати свої права і обов'язки як члена суспільства, усвідомлювати цінності громадянського (вільного демократичного) суспільства та необхідність його сталого розвитку, верховенства права, прав і свобод людини і громадянина.

ЗК12. Здатність зберігати та примножувати моральні, культурні, наукові цінності і досягнення суспільства на основі розуміння історії та закономірностей розвитку предметної області, її місця у загальній системі знань про природу і суспільство та у розвитку суспільства, техніки і технологій, використовувати різні види та форми рухової активності для активного відпочинку та ведення здорового способу життя.

ФК8. Здатність працювати в колективах виконавців, у тому числі в міждисциплінарних

проектах.

Для ОПП Біомедична електроніка та комп'ютеризовані системи:

ЗК13. Вільно спілкуватися усно і письмово державною та іноземною мовами з професійних питань з дотриманням норм сучасної української ділової та професійної мови.

ЗК14. Вміти засвоювати нові знання, прогресивні технології та інновації, знаходити нові нешаблонні рішення і засоби їх здійснення.

1.7. Перелік результатів навчання, що формує дана дисципліна:

Здобувачі вищої освіти мають знати принципи періодизації історії України у цивілізаційному вимірі, основні поняття й терміни; особливості соціально-економічних, політичних, культурних процесів розвитку різних цивілізацій на теренах України; особливості діяльності відомих історичних осіб, політичних партій, державні утворення, що існували в українських землях від давнини до сьогодення; сучасні історичні теорії та методологічні підходи до аналізу особливостей розвитку українських земель у цивілізаційному вимірі.

Здобувачі мають знати основні етапи розвитку української зовнішньої політики; основні положення та напрями зовнішньополітичного курсу України на сучасному етапі; проблеми та перспективи розвитку двосторонніх відносин України з іншими державами, участі України в міжнародних організаціях; розуміти процеси глобалізації в політичній, економічній та культурній сфері суспільного буття; розуміти особливості культурного та політичного розвитку національних меншин на території України; розуміти тенденції політики пам'яті України; уміти аналізувати історичні процеси, події, факти; брати участь у дискусіях; користуватися категорійно-поняттєвим апаратом історичної науки, історичними джерелами та науковою літературою з історії України і глобальної історії; застосовувати знання, розв'язуючи професійні завдання. Курс має сприяти формуванню поваги до демократичних цінностей, толерантності, активної громадянської позиції та патріотизму.

Вивчення навчальної дисципліни передбачає формування та розвиток у здобувачів вищої освіти таких програмних результатів навчання відповідно до ОПП.

Для здобувачів вищої освіти ОПП «Інформаційні технології керування складними системами»:

ПРН 10. Розуміти і враховувати соціальні, екологічні, етичні, економічні аспекти, вимоги охорони праці, виробничої санітарії, пожежної безпеки та існуючих державних і закордонних стандартів під час формування технічних завдань та рішень.

ПРН 11. Демонструвати вміння розробляти техніко-економічне обґрунтування розроблення інформаційних систем та технологій та вміти оцінювати економічну ефективність їх впровадження.

Для здобувачів вищої освіти ОПП «Біофізика»:

ПРН 8. Вільно спілкуватися з професійних питань державною та англійською мовами усно та письмово.

ПРН 9. Презентувати результати досліджень і розробок фахівцям і нефахівцям, аргументувати власну позицію.

ПРН 10. Планувати й організовувати результативну професійну діяльність індивідуально і як член команди при розробці та реалізації наукових і прикладних проєктів.

Для здобувачів вищої освіти ОПП «радіофізика та технології програмування»:

ПРН 8. Вільно спілкуватися з професійних питань державною та англійською мовами усно та письмово.

ПРН 9. Презентувати результати досліджень і розробок фахівцям і нефахівцям, аргументувати власну позицію.

ПРН 10. Планувати й організовувати результативну професійну діяльність індивідуально і як член команди при розробці та реалізації наукових і прикладних проєктів.

Для здобувачів вищої освіти ОПП «Біомедична електроніка та комп'ютеризовані

системи»:

ПРН13. Вільно спілкуватися усно і письмово державною та іноземною мовами з професійних питань з дотриманням норм сучасної української ділової та професійної мови.

1.8. Пререквізити. Передумовою вивчення курсу «Історія України: цивілізаційний вимір» є вивчення курсу «Історія України» у закладах загальної середньої освіти.

2. Тематичний план навчальної дисципліни

Розділ 1. Вступ до курсу

Тема 1. Вступ

Мета і завдання курсу «Історія України: цивілізаційний вимір».

Поняття цивілізації. Цивілізаційний процес і формування сучасної української нації.

Проблема предмету цивілізаційної історії України.

Класичні концепції цивілізаційного розвитку А. Тойнбі, І. Валлерстайна, С. Гантінгтона. Цивілізаційний підхід і цивілізаційна ідентичність українства в українській і закордонній історіографії.

Глобальна історія України і постколоніальний проєкт українських історичних студій. Теорія фронтиру в контексті дослідження історії України. Історія та формування колективної пам'яті.

Рекомендована література до курсу «Історія України: цивілізаційний вимір».

Розділ 2. Давня доба історії України: цивілізаційні виміри

Тема 2. Кочові і осілі народи на території України в давню добу. Формування Мультифронтиру

Фронтири доісторичної доби. Цивілізаційний і формаційний підходи в дослідженні економічної історії України. Теорія культурно-історичних провінцій Л. Залізняка.

Еволюція способів господарювання на території України в додержавний період. Трипільська і середньостогівська археологічні культури.

Український південь – контактна зона. Заселення українських земель грецькими колоністами. Перші держави-поліси в Північному Причорномор'ї: політична культура, господарство, торгівля, фінанси, громадське життя.

Кочові племена Степової Скіфії VI–IV ст. до н. е. Скіфи-землероби Лісостепу VII–IV ст. до н. е. Кочовики-сармати III ст. до н. е. – I ст. н. е.): особливості економіки, політичної і деховної культури. Скіфське царство в Криму.

Інтеграція античних міст-держав Північного Причорномор'я до Римської імперії: сільське господарство, промисли, торгівля. Господарство племен зарубинецької, київської, черняхівської культури.

Розділ 3: Цивілізаційні виміри українського середньовіччя (IX – кінець XV ст).

Тема 3. Русь-Україна: від племен до держави

Формування феодалної власності і феодалного господарства. Держава і князь: від дружинної держави до колективного сюзеренітету.

Хрещення Русі – релігійний і цивілізаційний вибір київських князів. Дискусія навколо тисячоліття Софії Київської.

Боротьба руських князів проти печенігів і половців. Духовна і матеріальна культура Русі- України.

Тема 4. Золотоординське панування і виклики для руських земель.

Галицько-Волинська держава – західний рубіж Русі

Удільна доба. Цивілізаційні перехрестя. Фронтири середньовічної доби в українських землях. Творення Монгольської держави і нові виклики для Русі. Причини поразки руських

дружин на річці Калці 1223 р. Монгольська навала, розгром Києва 1240 р. і його цивілізаційні наслідки.

Галицько-Волинська держава: між сходом і заходом. Данило Галицький і його нащадки. Основні орієнтири внутрішньої і зовнішньої політики. Західний форпост Русі і особливості геополітичної ситуації XIII - середини XIV ст.

Тема 5. Цивілізаційні перехрестя: українські землі у складі Великого князівства Литовського, Польського і Угорського королівств, Молдавського князівства, Кримського ханства і Османської імперії

Зміни геополітичної ситуації і політика іноземних держав щодо українських земель від середини XIV століття. Особливості економічного розвитку і суспільних відносин в українських землях у складі Великого князівства Литовського, Польського і Угорського королівств, Молдавського князівства. Наслідування західноєвропейської традиції.

Послаблення Золотої Орди і цивілізаційні наслідки. Кримський ханат – фронтір у фронтірі. Організація економіки в Кримському ханаті і економічні зв'язки з руськими князівствами. Занепад і падіння Візантійської імперії, геополітичні зміни у Північному і Західному Причорномор'ї. Османська імперія і її володіння на українському півдні.

Посилення Московського князівства, Ливонські війни і геополітичні наслідки для українських земель.

Розділ 4. Модернізаційні процеси і геополітичні зміни в українських землях Нової доби (XVI – XIX ст.). Українське націєтворення

Тема 6. Українські землі у контексті геополітичних змін у Центрально-Східній Європі (1500–1648)

Поширення ідей європейської Реформації, Гуманізму і культури Ренесансу в українських землях. Книгодрукування, особливості розвитку освіти і релігійного життя.

Зародження капіталізму та капіталістичних відносин, суспільні зрушення. Люблінська унія і інтеграція в європейську економіку: фільваркове господарство й виклики європейського капіталізму, розвиток торгівлі, митної справи, мануфактури.

Економічні і політичні процеси XVI–XVII ст. у «сусідів»: Кримський ханат, Османська імперія, Московське царство. Вплив європейських революцій.

Тема 7. Українське козацтво: від виникнення до Козацької революції

Джерела про українських козаків. Теорії походження. Перші січі. Запорізька січ – козацька республіка? Створення реєстрового козацтва і політика влади Речі Посполитої.

Особливості козацької економіки і правової традиції. Мілітарна культура, козацьке повсякдення і звичаї.

Відомі персоналії ранньої козацької доби.

Героїчна доба і козацько-селянські повстання 1620–1630 х рр. Творення нової впливової суспільної верстви, договірні відносини з Річчю Посполитою.

Тема 8. Гетьманщина, Запорозька Січ і Слобідські полки (1648–1783): цивілізаційний вимір

Українська революція і становлення гетьманської держави. Дипломатія Богдана Хмельницького і пошуки союзників. Переяславська рада 1654 р. і протекторат Московії. Віленське перемир'я. «Руїна» і пошуки протекторату козацькими автономіями.

Іван Мазепа і Пилип Орлик: спроба цивілізаційного вибору. Ліквідація царатом Запорізької січі та інших форм українського автономного устрою і цивілізаційні наслідки інтеграції до Російської імперії українського півдня.

Тема 9. Особливості модернізації XVIII – XIX ст. в українських землях. Фронтири імперської доби

Старшинське й поміщицьке землеволодіння. Економіка українських міст. Ринкова та ярмаркова торгівля. Шляхи сполучення. Чумакування.

Особливості капіталістичної модернізації у Речі Посполитій, Угорському королівстві, Австрійській імперії, Російській імперії, Кримському ханаті і Османській імперії. Вплив геополітичних змін останньої третини XVIII – XIX ст. на економічний розвиток українських земель. Особливості структури суспільства в українських землях у складі іноземних держав.

Буржуазні реформи і їхні наслідки для українських земель: реформи Марії Терезії і Йосифа II в Австрійській імперії, буржуазні реформи в Російській імперії 60-х – 70-х рр. XIX ст. і їхні наслідки для українських земель.

Особливості промислового перевороту в українських землях у складі трьох імперій, початок індустріалізації.

Тема 10. Початок українського націєтворення (кінець XVIII – кінець XIX ст.)

Поняття нації, основні концепції розвитку націй. Європейський романтизм та націєтворення. Вплив європейських національних ідей на українське націєтворення. Дослідження етнографії, української мови та історії.

Імперська ідея проти національної: концепції М. Погодіна та М. Максимовича. Тріада О. Уварова. Український та малоросійський проєкт.

Роль історичного міфу у формуванні національної ідентичності: сарматизм та козацький міф у XIX столітті.

Кирило–Мефодіївське братство: склад, програмні документи та історичне значення його діяльності. Філософія української національної ідеї в творчості Т. Шевченка та її вплив на визвольний рух.

Національне відродження на західноукраїнських землях: Руська Трійця, «Весна народів» і діяльність Головної руської ради.

Національні ідеї єврейської, кримськотатарської, польської, німецької спільнот. Інституціоналізація національного руху.

Розділ 5. Коротке XX століття і цивілізаційні виклики для українства

Тема 11. Цивілізаційні виміри Великої війни 1914–1918 рр. та Визвольних змагань 1917–1921 рр.

Українці у першій світовій війні: активізація національно-визвольного руху, мобілізація до лав збройних сил двох імперій. Українські січові стрільці.

Українська революція 1917–1921 рр. і етапи державотворення.

Українська Центральна Рада: утворення, партійний склад, особливості ідеології і політичних програм. Більшовицька агресія проти УНР. Брестський мир і австро-німецька окупація України: позитивні та негативні наслідки.

Українська держава: особливості внутрішньої та зовнішньої політики. Крах гетьманату: причини та наслідки.

Директорія УНР і ЗУНР. Головні напрями зовнішньої політики: вороги та союзники. Злука УНР та ЗУНР та її історичне значення.

Крах Директорії та ЗУНР: причини та наслідки. Оцінка спадщини української революції.

Феномен «махновщини» у Степовій Україні. Причини поразки. Ідейний спадок. Підсумки Української національної революції.

Тема 12. УРСР у 20 – 30 ті рр. XX ст.: НЕП, українізація, сталінська модернізація. Особливості розвитку західноукраїнських земель у складі Польщі, Румунії, Чехословаччини

Національна політика більшовиків і етнічні процеси в Україні. Етнополітичне значення утворення СРСР. Український націонал-більшовизм як спроба “коренізації” комуністичної ідеології в УСРР.

Тоталітарна модернізація в УРСР у 1930-х рр.: передумови, форми, ціна.

Формування та функціонування компартійно-державної номенклатури УСРР в 1920-30-ті рр. Колективізація: причини, етапи, наслідки. Дискусія довкола причин та наслідків

Голодомору 1932–1933 рр.

Масові репресії і політичні процеси 1930-х: причини, механізми, наслідки.
Формування системи ГУЛАГ.

Сталінська культурна революція як інструмент модернізації радянського суспільства.
Розгром української культури, освіти та науки. Розстріляне відродження.

Радянський мас-культ доби сталінізму. Побут і ментальність радянських українців періоду «великого перелому».

Українське питання в Європі 1920 – 1930-х рр.

Етнополітика Польщі, Румунії та Чехословаччини щодо української національної меншини: схожість та відмінності.

Національно – визвольний рух у Західній Україні у міжвоєнний період. Розкол в ОУН: причини, етапи, наслідки.

Тема 13. Україна в Другій світовій війні

Українське питання в політиці СРСР та Німеччини напередодні та під час Другої світової війни. Радянізація Західної України як перший приклад окупаційної практики в Європі. Український та європейський колабораціонізм: порівняльна характеристика.

Особливості нацистського окупаційного режиму в УРСР.

Рух Опору. Бойові операції зі звільнення українських земель від нацизму.

Український націоналізм у Другій світовій війні: зміни в ідеології, основні напрямки діяльності, історична оцінка. Українська повстанська армія (УПА). Етнічний конфлікт поляків та українців під час Другої світової війни: причини, перебіг, наслідки.

Наслідки Другої світової війни для України. Політика пам'яті в незалежній Україні. Післявоєнна відбудова (1945 – 1953): «друге дихання» радянського тоталітаризму.

Ідеологічні кампанії й репресії. Українофобія та юдофобія.

УРСР перед викликами Холодної війни й післявоєнної відбудови. Радянізація західноукраїнських областей та інтеграція до загальносоюзного економічного простору.

Тема 14. УРСР в період «відлиги», кризи тоталітарної системи і «перебудови» (1953–1991)

Політична «відлига» в УРСР. Покоління шестидесятників та їхня роль у національно-культурному відродженні України.

Життя й побут українців у 1960-ті.

УРСР в добу «розвиненого соціалізму». Особливості етнополітики радянського керівництва у 1960–70-ті роки: теорія і практика. Курс на «злиття націй», формування «радянського народу».

Посилення русифікації духовного життя та загострення мовного питання. Юдофобія в СРСР. Особливості дисидентського й правозахисного руху в Україні: ідеї, течії, лідери.

Етнічні проблеми в програмах дисидентів. Праця Івана Дзюби «Інтернаціоналізм чи русифікація?».

Економічні трансформації в Україні доби «відлиги». Індустріальний розвиток України та урбанізаційні процеси. Посилення негативних тенденцій в економічному житті республіки в період «застою» (1970-ті – перша половина 1980-х рр.). Творення економічного простору соціалістичної Центрально-Східної Європи.

Політика «перебудови», її наслідки в економічній і соціальній сферах як один із вагомих чинників краху комуністичної системи й розпаду СРСР. Колгоспний і радгоспний лад. Товарообіг і торгівля.

Розділ 6. Творення незалежної України. Постіндустріальна економіка і суспільство.

Виклики націєтворення

Тема 15. Україна 1991–2014: між європейським вибором і протистоянням з російською федерацією

Становлення незалежної України: економічні проблеми, державне будівництво,

завершення Холодної війни і нові безпекові виклики.

Початок російської агресії в незалежній Україні (90ті роки – початок 2000х): поділ Чорноморського флоту, претензії на Крим, ядерне роззброєння, газова залежність, антиукраїнська пропаганда і спецоперації.

Помаранчева революція 2004 р. Перехід до парламентсько-президентської моделі. Газові війни. Посилення опозиції. Президентські вибори 2010. Харківські угоди: знижка на газ в обмін на суверенітет.

Революція Гідності. Європейський вибір і нові виклики.

Особливості соціально-економічних процесів у незалежній Україні 1990-х рр. – у перші десятиріччя XXI ст. Великий капітал: економічні контури й політична вага. Економіка і суспільство після Помаранчевої революції.

Тема 16. Україна 2013–2024: цивілізаційний вибір і боротьба за незалежність

Завершення Революції Гідності і початок російської агресії. Анексія Криму, спроби проголошення «народних республік», збройна агресія РФ на Донбасі. Поняття гібридної і ментальної війни. Боротьба армій і ідеологій.

Петро Порошенко: пріоритети зовнішньої і внутрішньої політики. Що було не так з Мінськими угодами?

Колективна пам'ять і політика пам'яті. Інститут національної пам'яті. Як реалізуються Закони про декомунізацію і деколонізацію?

Президентські вибори 2019 р. і нові виклики.

Повномасштабне вторгнення РФ в Україну: гібридна фаза (20 лютого 2014 – липень 2021), підготовчий етап (липень 2021 року – 23 лютого 2022 року), Велика війна (24 лютого 2022 – до сьогодні).

Цивілізаційний вибір України: свобода, демократія, незалежність.

3. Структура навчальної дисципліни

Назви розділів і тем	Кількість годин											
	Денна форма						Заочна форма					
	Усь ого	У тому числі					Усь ого	У тому числі				
		Л	С	Лаб	Інд	С.р.		Л	С	Лаб	Інд	С.р.
1	2	3	4	5	6	7						
Розділ 1. Вступ до курсу												
Тема 1. Вступ.	6	2	2			2						
Разом за розділом 1	6	2	2			2						
Розділ 2. Давня доба історії України: цивілізаційні виміри												
Тема 2. Кочові і осілі народи на території України в давню добу. Формування Мультифронтиру	6	2	2			2					5	
Разом за розділом 2	6	2	2			2						

Розділ 3: Цивілізаційні виміри українського середньовіччя (IX – кінець XV ст).												
Тема 3. Русь-Україна: від племен до держави	6	2	2			2						
Тема 4. Золотоординське панування і виклики для руських земель. Галицько-Волинська держава – західний рубіж Русі.	4	2				2						
Тема 5. Цивілізаційні перехрестя: українські землі у складі Великого князівства Литовського, Польського і Угорського королівств, Молдавського князівства, Кримського ханства і Османської імперії.	4	2				2						
Разом за розділом 3	14	6	2			6						
Розділ 4. Модернізаційні процеси і геополітичні зміни в українських землях Нової доби (XVI – XIX ст.). Українське націєтворення												
Тема 6. Українські землі у контексті геополітичних змін у Центрально-Східній Європі (1500–1648). Українське козацтво.	7	2				5						
Тема 7. Українське козацтво: від виникнення до Козацької революції.	7	2				5						
Тема 8. Гетьманщина, Запорозька Січ і Слобідські полки (1648–1783): цивілізаційний вимір.	8	2	2			4						
Тема 9. Особливості модернізації XVIII – XIX ст. в українських землях. Фронтири імперської доби.	6	2				4						
Тема 10. Початок українського націєтворення (кінець XVIII – кінець XIX ст).	6	2	2			2						
Разом за розділом 4	34	10	4			20						
Розділ 5. Коротке XX століття і цивілізаційні виклики для українства												
Тема 11. Цивілізаційні виміри модернізації початку XX століття, Великої війни 1914–1918 рр. та Визвольних змагань 1917–1920 рр.	6	2	2			2						
Тема 12. УРСР у 20 – 30 ті рр. XX ст.: НЕП, українізація, сталінська модернізація. Особливості розвитку західноукраїнських земель у складі Польщі, Румунії, Чехословаччини ?	6	2	2			2						

Тема 13. Україна в Другій світовій війні	6	2	2			2						
Тема 14. УРСР в період «відлиги» і кризи тоталітарної системи (1953–1991).	4	2				2						
Разом за розділом 5	22	8	6			8						
Розділ 6. Творення незалежної України. Постіндустріальна економіка і суспільство. Виклики націстворення												
Тема 15. Україна 1991–2014: між європейським вибором і протистоянням з російською федерацією	4	2				2						
Тема 16. Україна 2013–2024: Цивілізаційний вибір і боротьба за незалежність	4	2				2						
Разом за розділом 6	8	4				4						
Разом годин	90	32	16			42						

4. Теми семінарських занять

	Назва теми	Кількість годин
/ п		денн.
	Вступ до історії України: цивілізаційний вимір. Міждисциплінарні зв'язки історії цивілізацій.	2
	Першопочатки цивілізації на теренах України. Наукова критика новітніх міфів про походження українців.	2
	Цивілізаційні особливості Давньої Русі очима сучасних істориків.	2
	Український Ранній Модерн у контексті глобальної історії.	2
	Переяславська угода 1654 року: «цивілізаційний вимір».	2
	Цивілізаційні виміри української революції (1917–1921 рр.).	2
	Імперські міфи про Україну під час Другої світової війни.	2
	Цивілізаційні виміри російсько-української війни: сучасні та історичні контексти, компаративні ретроспекції.	2
	Разом	16

5. Завдання для самостійної роботи

№ з/п	Назва теми	Кількість годин
-------	------------	-----------------

1	<i>Підготовка до семінарських занять</i>	30
2	<i>Підготовка до екзамену</i>	12
	<i>Разом</i>	42

3. Самостійна робота

Самостійна робота здобувачів вищої освіти передбачає:

1. Підготовку до семінарських занять.
2. Вивчення тем курсу й підготовку до підсумкової атестації.

Назви розділів і тем	Кількість годин	
	Самостійна робота	
	Денна форма	Заочна форма
Розділ 1. Вступ до курсу		
Тема 1. Вступ.	2	
Разом за розділом 1	2	
Розділ 2. Давня доба історії України: цивілізаційні виміри		
Тема 2. Кочові і осілі народи на території України в давню добу. Формування Мультифронтиру	2	
Разом за розділом 2	2	
Розділ 3: Цивілізаційні виміри українського середньовіччя (IX – кінець XV ст.).		
Тема 3. Русь-Україна: від племен до держави	2	
Тема 4. Золотоординське панування і виклики для руських земель. Галицько-Волинська держава – західний рубіж Русі.	2	
Тема 5. Цивілізаційні перехрестя: українські землі у складі Великого князівства Литовського, Польського і Угорського королівств, Молдавського князівства, Кримського ханства і Османської імперії.	2	
Разом за розділом 3	6	
Розділ 4. Модернізаційні процеси і геополітичні зміни в українських землях Нової доби (XVI – XIX ст.). Українське націєтворення		
Тема 6. Українські землі у контексті геополітичних змін у Центрально-Східній Європі (1500–1648). Українське козацтво.	5	
Тема 7. Українське козацтво: від виникнення до Козацької революції.	5	
Тема 8. Гетьманщина, Запорозька Січ і Слобідські полки (1648–1783): цивілізаційний вимір.	4	

ст. в	Тема 9. Особливості модернізації XVIII – XIX українських землях. Фронтири імперської доби.	4	
	Тема 10. Початок українського націєтворення (кінець XVIII – кінець XIX ст.).	2	
	Разом за розділом 4	20	
Розділ 5. Коротке XX століття і цивілізаційні виклики для українства			
	Тема 11. Цивілізаційні виміри модернізації початку XX століття, Великої війни 1914–1918 рр. та Визвольних змагань 1917–1920 рр.	2	
	Тема 12. УРСР у 20 – 30 ті рр. XX ст.: НЕП, українізація, сталінська модернізація. Особливості розвитку західноукраїнських земель у складі Польщі, Румунії, Чехословаччини ?	2	
	Тема 13. Україна в Другій світовій війні	2	
	Тема 14. УРСР в період «відлиги» і кризи тоталітарної системи (1953–1991).	2	
	Разом за розділом 5	8	
Розділ 6. Творення незалежної України. Постіндустріальна економіка і суспільство. Виклики націєтворення			
	Тема 15. Україна 1991–2014: між європейським вибором і протистоянням з російською федерацією	2	
	Тема 16. Україна 2013–2024: цивілізаційний вибір і боротьба за незалежність	2	
	Разом за розділом 6	4	
	Разом годин	42	

6. Індивідуальні завдання

Не передбачено.

7. Методи навчання

Методи навчання – взаємодія між викладачем і здобувачів вищої освіти, під час якої відбувається передача та засвоєння знань, умінь і навичок від викладача до здобувачі, а також самостійної та індивідуальної роботи здобувачів вищої освіти. При проведенні визначених планом видів занять використовуються такі методи:

- Під час викладення навчального матеріалу:
 - словесні (бесіда, пояснення, розповідь, інструктаж);
 - наочні (ілюстрування, демонстрування, самостійне спостереження);
 - практичні (вправи, практичні роботи, дослідні роботи).
- За організаційним характером навчання:
 - методи організації та здійснення навчально-пізнавальної діяльності;
 - методи стимулювання і мотивації навчально-пізнавальної діяльності;
 - методи контролю та самоконтролю у навчанні;
 - бінарні (поєднання теоретичного, наочного, практичного) методи навчання.
- За логікою сприйняття і засвоєння навчального матеріалу: індуктивно-

дедукційні, репродуктивні, прагматичні, дослідницькі, проблемні тощо.

Основні форми навчального процесу при вивченні дисципліни «Історія України»:

- навчальні заняття;
- самостійна робота здобувачів вищої освіти;
- робота в наукових бібліотеках та пошук літератури у мережі Інтернет;
- контрольні заходи.

2. Види навчальної роботи здобувачів вищої освіти:

- лекція;
- семінарське заняття;
- консультація;
- іспит.

Дисципліна передбачає використання традиційних, активних та інтерактивних методів навчання (дебати, мозковий штурм, лекції з використанням інтерактиву, методи оцінювання і самооцінювання, планування та інші). Процес мислення набуває продуктивного характеру, але при цьому поетапно направляється й контролюється викладачем або самими здобувачів вищої освіти на основі роботи над програмами і навчальними посібниками. Найчастіше застосовується на семінарах.

Комунікативні методи поділяються на пасивні й активні: у перших провідна роль належить викладачеві (здобувач лише фіксує зміст лекції, протоколює дії викладача тощо); в активних методах ініціатива належить здобувачеві, який активно контактує з викладачем (активні методи поділяються на групові (мозковий штурм, круглий стіл, ділові ігри) та індивідуальні методи (інтерв'ювання, вільний діалог, експертні ігри)).

З метою активізації навчально-пізнавальної діяльності здобувачів при вивченні дисципліни «Історія України: цивілізаційний вимір» використовуються різноманітні методи навчання, а саме: вербальні (словесні), наочні та практичні методи, які включають в себе як подання матеріалу викладачем (лекція, розповідь, пояснення, бесіда), так і роботу здобувачів з підручником, довідковою, і навчальною літературою та пошуком її у глобальній мережі Інтернет, робота з історичними джерелами, виконання тестових завдань, підготовка самостійної роботи і презентацій до семінарських занять тощо. Методи викладу навчального матеріалу визначаються викладачем у залежності від цілей і завдань, виду занять, змісту теми, можливостей (інтелектуальних, психологічних тощо) здобувачів, наявних умов і часу, відведеного для вивчення теми.

Під час лекцій використовуються такі методи: пояснювально-ілюстративний, або інформаційно-рецептивний метод – історична реконструкція, лекція, пояснення, робота з історичними джерелами, демонстрація тощо, проблемний метод подачі навчального матеріалу, частково-пошуковий або евристичний методи, коли викладач розділяє проблему на частини, здобувачі здійснюють окремі кроки щодо розв'язання підпроблем. Під час викладання навчального матеріалу лекції використовується мультимедійна презентація.

8. Методи контролю

Викладання курсу «Історія України: цивілізаційний вимір» ґрунтується на **принципах академічної доброчесності**. Здобувачі вищої освіти зобов'язані дотримуватись принципу академічної доброчесності відповідно до ст. 42 Закону «Про освіту» та положення Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна <https://karazin.ua/korisna-informatciia/akademichna-dobrochesnist-1/>. Дотримання академічної доброчесності здобувачами вищої освіти передбачає:

- самостійне виконання навчальних завдань, завдань поточного та підсумкового контролю результатів навчання, атестації (для осіб з особливими освітніми потребами ця вимога застосовується з урахуванням їхніх індивідуальних потреб і можливостей);
- посилання на джерела інформації у разі використання ідей, розробок, тверджень, відомостей; – дотримання норм законодавства про авторське право і суміжні права;
- надання достовірної інформації про результати власної навчальної (наукової, творчої) діяльності, використанні методики досліджень і джерела інформації.

Здобувачі освіти опановують теми на практичних заняттях відповідно до контрольних цілей. Основне завдання поточного контролю – перевірити рівень підготовки здобувачів вищої освіти до виконання конкретної роботи.

Виконання завдань самостійної роботи, підготовка до семінарських занять і виконання екзаменаційних завдань передбачають дотримання здобувачами вищої освіти основних принципів академічної доброчесності:

- самостійне виконання навчальних завдань, завдань поточного та підсумкового контролю результатів навчання, атестації (для осіб з особливими освітніми потребами цю вимогу застосовують, зважаючи на їхні індивідуальні потреби та можливості);
- посилення на джерела інформації в разі використання ідей, розробок, тверджень, відомостей;
- дотримання норм законодавства про авторське право і суміжні права;
- надання достовірної інформації про результати власної навчальної (наукової, творчої) діяльності, використанні методики досліджень і джерела інформації.

Поточний контроль знань здобувачів вищої освіти здійснюється під час **семінарських занять** протягом семестру й має на меті перевірити рівень підготовленості здобувача до виконання конкретної роботи. У межах поточного контролю оцінюють, наскільки здобувачі освіти знають першоджерела та наукову літературу, логічно й послідовно виступають під час обговорення питань семінарського заняття, ставлять питання і відповідають на них у межах дискусії. Здобувач може набрати від 1 до 60 балів за роботу на семінарах протягом семестру.

Критерії оцінювання роботи здобувачів вищої освіти денної форми навчання за роботу на семінарських заняттях

За підсумками кожного семінарського заняття викладач оцінює рівень знання здобувачами першоджерел, наукової літератури, уміння логічно та послідовно виступати під час обговорення питань плану семінарського заняття, ставити та відповідати на запитання в ході дискусії. Здобувач може набрати від 1 до 60 балів за роботу на семінарах протягом семестру.

Семінарські заняття 1–8 оцінюються у 60 балів.

8 балів – красномовний виступ, риторично грамотний за усіма параметрами оцінювання;

7 балів – красномовний виступ, риторично грамотний за усіма параметрами оцінювання з незначними порушеннями параметрів красномовства;

6 балів – повний і логічний виступ, інформаційно повний, продуманий, містить одну фактичну неточність і незначні порушення параметрів красномовства;

5 балів – повний і логічний виступ, інформаційно повний, продуманий, містить дві фактичні неточності, що загалом не порушують логіку викладу, і незначні порушення параметрів красномовства;

4 балів – повний виступ за темою з порушеннями параметрів красномовства і негрубими помилками;

3 балів – частковий виступ за темою без грубих фактичних помилок;

2 бали – частковий виступ за темою з грубими фактичними помилками і порушенням логіки викладу

1 бал – репліка з грубими помилками і без знання базового матеріалу;

0 балів – відсутність виступу і реплік.

9. Схема нарахування балів

Поточний контроль (С – семінар)								Підсумковий семестровий контроль (екзамен)	Загальний підсумковий бал за складання курсу (сума балів за роботу на семінарських заняттях і виконання екзаменаційного завдання, вноситься до електронного журналу)
С 1	С 2	С 3	С 4	С 5	С 6	С 7	С 8	Максимальний бал за екзаменаційне завдання – 40 балів	Максимальний бал - 100 балів
6	8	8	8	8	8	8	6		
Максимальний бал за роботу на семінарських заняттях 60 балів								Максимальний бал – 40 балів	
Мінімальний бал для допуску до семестрового екзамена за результатами роботи на семінарських заняттях – 10 балів								Мінімальний бал за екзаменаційне завдання – 1, в разі, якщо загальна сума балів за екзаменаційне завдання і роботу на семінарських заняттях становить менше 50 балів, здобувач має право на перескладання відповідно затвердженої процедури.	Мінімальний бал 50 балів

УВАГА! У разі використання заборонених джерел на екзамені здобувач на вимогу викладача залишає аудиторію та одержує загальну нульову оцінку (0).

Орієнтовний план для підготовки до екзамену викладач оприлюднює не менше ніж за місяць до екзамену. У межах цих питань на екзамені пропонуються 40 тестових питань (обрати одну правильну відповідь з чотирьох запропонованих варіантів). Кожна правильна відповідь оцінюється в 1 бал, кількість питань – 40. Час виконання – 40 хвилин.

Зразок екзаменаційного завдання (у формі тесту):

Питання №.... Який пункт характеризує цивілізаційні наслідки Брестської церковної унії 1596 року?

- Зміцнення православної віри та незалежності від католицької церкви.
- Зростання напруги у відносинах між різними

- с. християнськими конфесіями на території Речі Посполитої.
Поглиблення соціально-економічного розколу між міським та сільським населенням.
- д. Розвиток капіталістичних відносин в українських землях у складі Речі Посполитої.

Також в разі виникнення технічних проблем екзаменаційне завдання може бути запропоноване у вигляді білета з трьома питаннями, що передбачають відкриті розгорнуті відповіді.

Зразок екзаменаційного завдання (у формі білета):

Харківський національний університет імені В. Н. Каразіна
Факультет: радіофізики, біомедичної електроніки та комп'ютерних систем.
ОПП: «Радіофізика та технології програмування» (спеціальність Е6 Прикладна фізика та наноматеріали); «Біофізика» (спеціальність Е6 Прикладна фізика та наноматеріали), «Інформаційні технології керування складними системами» (спеціальність F6 Інформаційні системи і технології, «Біомедична електроніка та комп'ютеризовані системи» (спеціальність G5 Електроніка, електронні комунікації, приладобудування та радіотехніка).

Семестр: I

Форма навчання: денна

Рівень вищої освіти (освітньо-кваліфікаційний рівень): бакалавр

Навчальна дисципліна: «Історія України: цивілізаційний вимір»

Екзаменаційне завдання № 1

1. Цивілізаційний вимір глобальної історії України: нові підходи до історіописання і роль України в світових процесах.

Як еволюція історіописання відображає взаємодію України з іншими цивілізаціями? Які сучасні методологічні підходи

допомагають розглядати історію України в глобальному контексті? (15 балів).

2. XVI – перша половина XVII ст.: пізнє середньовіччя чи ранньомодерна доба? Роль України в трансформації

Центрально-Східної Європи в цивілізаційному контексті (15 балів).

3. Універсали Центральної Ради: Які цивілізаційні ідеали були закладені в Універсалах Центральної Ради? Як ці ідеали

відповідали потребам українського суспільства того часу? Які чинники перешкоджали їх реалізації? (10 балів).

Затверджено на засіданні
кафедри українознавства
(протокол № від .)

В. о. зав. кафедри доц. Н. В. Аксьонова

Екзаменатор доц. М. Є. Домановська

Критерії оцінювання екзаменаційного завдання у формі білета

Критерії оцінювання відповідей на питання 1 та 2:

15 балів – здобувач дав правильну та повну відповідь на поставлене питання, показавши ґрунтовне засвоєння теоретичного матеріалу, вміння пов'язувати події минулого із сучасним розвитком соціальної, політичної та економічної ситуації в Україні, логіку та аргументованість викладу (наводив приклади, аналогії).

14 балів – здобувач продемонстрував добре засвоєння теоретичного матеріалу, показав володіння навичками роботи з джерелами та рекомендованою літературою, аргументовано викладав матеріал, висловлював міркування щодо обговорюваних проблем, але припускається незначних неточностей.

13 балів – здобувач дав повну відповідь на питання, продемонстрував знання основних концепцій і фактів, проте припустився окремих похибок у викладі або недостатньо аргументував свою позицію.

12 балів – здобувач відповів на питання загалом правильно, продемонстрував засвоєння матеріалу, однак його аргументація місцями непереконлива, а аналіз джерел або зв'язок із сучасними подіями є поверхневими.

11 балів – здобувач надав відповідь, яка охоплює основні аспекти питання, проте відповідь є недостатньо глибокою, містить певні логічні неточності, спрощені висновки або поверхневий аналіз першоджерел.

10 балів – відповідь здобувача містить правильні факти та концепції, але є неповною або недостатньо аргументованою

9 балів – здобувач продемонстрував загальне розуміння питання, але виклад був непослідовним, аргументація недостатньо обґрунтованою, допущено кілька фактичних або логічних помилок.

8 балів – здобувач частково розкрив питання, проте його відповідь містить значну кількість неточностей, недостатньо аргументована.

7 балів – здобувач продемонстрував фрагментарне знання матеріалу, навів окремі факти, проте не здійснив належного аналізу, припустився суттєвих логічних або фактичних помилок.

6 балів – відповідь була загальною та поверхневою, аналіз був відсутній або дуже слабкий, допущено велику кількість неточностей.

5 балів – здобувач навів лише деякі факти, проте не зміг пояснити їх зв'язок із темою питання, відповідь була уривчастою та непослідовною, містила значну кількість помилок.

4 бали – здобувач продемонстрував слабе знайомство з темою, відповідав загальними фразами без спроби аналізу, допускав велику кількість фактичних і логічних помилок.

3 бали – відповідь була мінімальною, здобувач зміг назвати окремі факти, але не пояснив їх значення або контекст, аргументація відсутня.

2 бали – здобувач продемонстрував дуже поверхнєве знання теми, відповідав короткими фразами, не навів жодних обґрунтованих суджень або зв'язку з джерелами.

1 бал – здобувач намагався відповісти на питання, але його відповідь була несистемною, уривчастою та майже не стосувалася теми.

0 балів – відсутність відповіді.

Критерії оцінювання відповідей на питання 3:

10 балів – відповідь є повною, самостійною та аналітичною. Здобувач демонструє вільне володіння фактичним матеріалом, логічно і послідовно викладає відповідь, робить узагальнення, проводить аналіз подій, процесів або явищ, наводить аргументовані приклади.

9 балів – відповідь є самостійною та аналітичною, здобувач добре орієнтується у фактичному матеріалі, проте допускає незначні неточності або пропускає окремі деталі.

8 балів – здобувач демонструє знання ключових фактів та їх взаємозв'язків, проте аналіз є поверхневим або недостатньо аргументованим, можливі деякі неточності.

7 балів – відповідь містить основні факти, проте здобувач не завжди логічно та послідовно їх викладає, допускає певні фактичні чи логічні помилки, аналіз є недостатньо глибоким.

6 балів – здобувач демонструє лише часткове знання фактичного матеріалу, відповідь є загальною, недостатньо структурованою, містить значні неточності або помилки.

5 балів – відповідь є фрагментарною, здобувач називає лише окремі факти, не може пояснити їхнього значення, допускає велику кількість фактичних помилок.

4 бали – здобувач демонструє слабе знання матеріалу, відповідь є уривчастою, загальною, без глибшого розуміння теми, аналізу подій або процесів немає.

3 бали – відповідь дуже обмежена: здобувач називає лише окремі події чи явища без пояснення їхнього змісту та значення, допускає грубі помилки.

2 бали – здобувач намагається відповісти, але відповідь складається з розрізнених фактів, що не дають цілісного уявлення про тему, наявні суттєві помилки.

1 бал – здобувач намагається відповісти, але відповідь не містить конкретних фактів, є несистемною та уривчастою.

0 балів – відсутність відповіді.

Здобувач вищої освіти допускається до підсумкового семестрового контролю, якщо за результатами поточного контролю він набрав не менше 10 балів.

Опрацювання літератури для підготовки до екзамену може бути вибіркоким, поданий список носить винятково рекомендаційний характер. Утім його опрацювання дозволяє здобувачам вищої освіти поглибити уявлення про курс «Історія України: цивілізаційний вимір». Необхідний для складання тесту обсяг матеріалу міститься в відеолекціях, презентаціях, текстах лекцій, доступних на платформі Moodle. Посилання буде надано всім без винятку здобувачам 1 курсу.

10. Шкала оцінювання

Сума балів за всі види навчальної діяльності протягом семестру	Оцінка
	для чотирирівневої шкали оцінювання
90–100	відмінно
70–89	добре
50–69	задовільно
0–49	незадовільно

10. Основна література

1. Бойко О. Д. Історія України: підручник. 7-ме вид., доп. Київ : Академія, 2021. 720 с. URL: <https://uahistory.co/book/boyko/>
2. Грицак Я. Нарис історії України. Формування модерної української нації XIX–XX століття. Київ, 2019. 656 с. URL: <https://uamoderna.com/biblioteka/hrytsak-naryse-istorii-ukrainy>.
3. Грицак Ярослав. Подолати минуле: глобальна історія України. Київ: ПОРТАЛ, 2023. 408 с.
4. Історія України: Хрестоматія / Упоряд. В. М. Литвин; Відп. ред. В. А. Смолій. НАН України. Інститут історії України. Київ : Наукова думка, 2013. 1056 с. URL: <http://resource.history.org.ua/item/0010233>
5. Історія цивілізації. Україна. Т. 1. Від кіммерійців до Русі (X ст. до н. е. – IX ст.) / Н. С. Абашина, М. Ю. Відейко, О. В. Гопкало та ін.; упоряд. М. Ю. Відейко. Харків, 2020. 586 с.
6. Історія цивілізації. Україна. Т. 2. Від Русі до Галицького князівства (900–1256) / О. Б. Бубенок, А. М. Домановський, О. О. Дядечко та ін.; упоряд. О. Є. Черненко. Харків, 2021. 612 с.
7. Навігатор з історії України. Первісність / Ігор Цеунов, Галина Качур. К.: ПОРТАЛ, 2025. 144 с.
8. Навігатор з історії України. Повоєнний СРСР / Валентина Мержиєвська, Діана Житня-Кебас, Олександр Маєвський, Ігор Цеунов, Юрій Шаповал, Ярослав Грицак. К.: ПОРТАЛ, 2023. 204 с.
9. Навігатор з історії України. Русь / Вадим Арістов, Галина Качур, Ярослав Грицак. К.: ПОРТАЛ, 2024. 144 с.
10. Навігатор з історії України. Темні віки / Ігор Цеунов, Євген Синиця, Галина Качур. К.: ПОРТАЛ, 2025. 144 с.
11. Навігатор з історії України. Світові війни / Олександр Маєвський, Валентина Мержиєвська, Діана Житня-Кебас, Ігор Цеунов, Ярослав Грицак. К.: ПОРТАЛ, 2022. 304 с.
12. Навігатор з історії України. Сучасність / Валентина Мержиєвська, Павло Артимішин, Галина Качур, Софія Рунова, Ярослав Грицак. К.: ПОРТАЛ, 2023. 224 с.

13. Український Мультифронт. Нова схема історії України (неоліт — початок ХХ століття) / Ред.: Сергій Громенко. К.: Фабула, 2024. 480 с.
14. Цивілізаційна ідентичність українства: історія і сучасність / авт. кол.: О. Рафальський (керівник), Я. Калакура (науковий редактор), О. Калакура, М. Юрій. Київ : ІПіЕНД ім. І. Ф. Кураса НАН України, 2022. 512 с. URL: https://chtyvo.org.ua/authors/Rafalskyi_Oleh/Tsyvilizatsiina_identychnist_ukrainstva_istoriia_i_s_uhasnist/
15. Яковенко Н. М. Нарис історії України з найдавніших часів до кінця ХVІІІ століття. URL: <http://history.franko.lviv.ua/PDF%20Final/Jakovenko.pdf>.

Додаткова література

1. Антропологічний код української культури і цивілізації (у двох книгах) / О. О. Рафальський (керівник авторського колективу), Я. С. Калакура, В. П. Коцур, М. Ф. Юрій (науковий редактор). Київ : ІПіЕНД ім. І. Ф. Кураса НАН України, 2020. Книга 1. 432 с.; Книга 2. 536 с. URL: https://chtyvo.org.ua/authors/Rafalskyi_Oleh/Antropolohichniy_kod_ukrainskoi_kultury_i_tsyvili_zatsii_Knyha_1/; https://chtyvo.org.ua/authors/Rafalskyi_Oleh/Antropolohichniy_kod_ukrainskoi_kultury_i_tsyvili_zatsii_Knyha_2/
2. Байнум Вільям. Коротка історія науки / Пер. з англ. Наталія Яцюк. К.: Наш Формат, 2023. 284 с.
3. Брехуненко В., Ковальчук В., Ковальчук М., Корнієнко В. «Братня» навала. Війни Росії проти України ХІІ–ХХІ ст. / За заг. ред. В. Брехуненка. НАН України. Інститут української археографії та джерелознавства ім. М. С. Грушевського. Київ, 2016. 248 с.
4. Від Рейхстагу до Іводзіми. У полум'ї війни. Україна та українці у Другій світовій / В. В'ятрович, С. Громенко та ін. Харків : КСД, 2017. 356 с. (Історія без цензури)/ URL: https://chtyvo.org.ua/authors/Viatrovych_Volodymyr/Vid_Reiskhtahu_do_Ivodzimy_U_polumi_viiny_Ukraina_ta_ukraintsi_u_Druhii_svitovii/
5. Войтович Л. В. Княжа доба на Русі: портрети еліти / Л. В. Войтович. Ін-т українознавства ім. І. Крип'якевича НАН України; ЛНУ ім. І. Франка. Біла Церква : Олександр Пшонківський, 2006. 782 с.
6. Ворбертон Найжел. Коротка історія філософії. К.: Наш Формат, 2023. 289 с.
7. В'ятрович В., Забілий Р., Дерев'яний І., Содоль П. Українська Повстанська Армія. Історія нескорених / Відп. ред. та упоряд. В. В'ятрович. 3-тє вид. URL: https://chtyvo.org.ua/authors/Viatrovych_Volodymyr/Ukrainska_Povstanska_Armiia_Istoriia_ne_skorenykh_vyd_2011/.
8. Голловей Річард. Коротка історія релігії. К.: Наш Формат, 2023. 283 с.
9. Горелов М. Є., Моця О. П., Рафальський О. О. Держава і цивілізація в історії України. Київ : Еко-Продакшин, 2009. 879 с.
10. Гордієнко Д. Під знаком тризуба. Володимир Великий та його держава. К.: Кліо, 2024. 320 с.
11. Горобець В. Зірки та терени козацької революції. Історія звитяг і поразок / В. Горобець. Харків : КСД, 2017. 480 с.
12. Гриневич В. Політика пам'яті Другої світової війни в Україні: у пошуках ідентичності та консолідації. URL: http://ipiend.gov.ua/wp-content/uploads/2018/07/grynevych_polityka.pdf
13. Гуржій О. І., Чухліб Т. В. Історія козацтва. Держава–військо–битви. Київ : Арій, 2015. 479 с.
14. Даніель Бовуа Трикутник Правобережжя: царат, шляхта і народ. Київ: Кліо, 2020. 872 с.
15. Домановська М. П. П. Гулак-Артемівський і Харківський університет // Вісник Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна. Серія: Історія України. Українознавство: історичні та філософські

- науки. 2017. Вип. 25. URL:
<https://periodicals.karazin.ua/uahistory/article/view/10408>
16. Єремєєв. П. В. Руйнація культових споруд Харкова в період російської військової агресії: суспільне сприйняття та переосмислення культурної спадщини. Вісник Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна. Серія «Історія». 2022. Вип. 62. С. 49–85. DOI: <https://www.doi.org/10.26565/2220-7929-2022-62-02>.
17. Жданович О. Воїни степів. Гуни на теренах України. URL: https://chtyvo.org.ua/authors/Zhdanovych/Olesia/Voiny_stepiv_Huny_na_terytorii_Ukrainy/.
18. Журавльов Денис. Іван Мазепа: людина, політик, легенда. Х.: Фоліо, 2020. 348 с.
19. Залізняк Л. Стародавня історія України / Ред. В. Олексієнко. К.: Темпора, 2012. 542 с.
20. Капелюшний В. П., Коваль О. Ф. «Незламна і нескорена: національна еліта в Українській революції 1917–1921 років. Історіографічний нарис. Монографія. Київ : Інтерсервіс, 2018. 480 с.
21. Кіштайні Найл. Коротка історія економіки. К.: Наш Формат, 2023, 256 с.
22. Князі і гетьмани усієї Русі. «Через шаблю маєм право». Злети і падіння козацької держави 1648–1783 / В. Горобець та ін. Харків: КСД, 2016. 352 с. (Історія без цензури).
23. Козлова Д. Про Другу світову війну та Голокост: пам'ятання і забуття. URL: <http://uamoderna.com/demontazh-pamyati/kozlova-memory-and-oblivion>.
24. Лазарович М. В. «Душу й тіло ми положим за нашу свободу»: Україна в боротьбі проти збройної агресії Російської Федерації (2014–2020 роки) / Міністерство культури та інформаційної політики України. Київ : ПП АВІАЗ, 2020. 452 с.
25. Лицарі Дикого Поля. Плугом і мушкетом: Український шлях до Чорного моря / Авт. кол.: О. Бачинська, Т. Вінцовський, В. Грибовський, Н. Діанова, А. Домановський та ін. Упоряд. К. Галушко. Харків : КСД, 2016. 356 с. (Історія без цензури).
26. Ложкіна Аліса. «Перманентна революція. Мистецтво України ХХ – поч. ХХІ ст.», переклад із російської: Сашко Ушкалов, дизайн-концепт: Альона Соломадіна. Київ : ArtHuss, 2019. 554 с.
27. Мицик Ю., Плохій С. Як козаки Україну боронили / Ю. Мицик. Київ : Кліо, 2018. 368 с.
28. На бій за волю. Перемога через поразки. Україна у війнах і революціях 1914–1921 років / М. Ковальчук, А. Папакін та ін. Харків : КСД, 2016. 353 с. (Історія без цензури).
29. Народження країни. Від краю до держави. Назва, символіка, територія і кордони України / Упоряд. Кирило Галушко. Харків : КСД, 2016. 352 с. (Історія без цензури).
30. Плохій С. Брама Європи / Сергій Плохій; пер. з англ. Романа Ключка. Харків : КСД, 2016. 496 с.
31. Плохій С. Козацький міф. Історія та націєтворення в епоху імперій / Авториз. пер. з англ. М. Климчука. Київ : Laurus, 2015. 400 с.
32. Пале битви – Україна. Від «володарів степу» до «кіборгів». Воєнна історія України від давнини до сьогодення / Упоряд. Кирило Галушко. Харків : КСД, 2016. 352 с. (Історія без цензури). URL: https://chtyvo.org.ua/authors/Zbirka/Pole_bytvy_Ukraina_Vid_volodariv_stepu_do_kiborhiv_Voienna_istoriia_Ukrainy_vid_davnyny_do_sohodenn/
33. Рафальський О., Самчук З. Цивілізаційне перехрестя сучасного суспільства. Київ: ПІЕНД ім. І.Ф. Кураса НАН України, 2018. 688 с. URL: https://ipiend.gov.ua/wp-content/uploads/2019/01/tsyvilizatsiine_perehrestia.pdf
34. Салата О. Світоглядні та методологічні позиції формаційного і цивілізаційного підходів до історії // Цивілізаційні дискурси світової та української історіографії : монографія; за наук. ред. О. О. Салати. Київ, 2017. С. 9–20.
35. Склокін В. Російська імперія і Слобідська Україна у другій половині XVIII ст.:

просвічений абсолютизм, імперська інтеграція, локальне суспільство. Львів : Видавництво УКУ, 2019. 268 с.

36. Снайдер Т. Криваві землі. Європа між Гітлером і Сталіним. Київ : Лаурис, 2018. 492 с.

37. Снайдер Т. Перетворення націй. Польща, Україна, Литва, Білорусь. 1569–1999 рр. Київ : Дух і Літера, 2016. 464 с.

38. Сокирко О. На варті булави. Надвірні війська українських гетьманів середини XVII – другої половини XVIII ст. Київ, 2018. 184 с.

39. Тіні згаданих предків. Від склавинів до русинів. Прадавня Україна, Русь і походження українців / Михайло Відейко та ін.; упоряд. Кирило Галушко. Харків : КСД, 2016. 351 с. (Історія без цензури). URL: https://chtyvo.org.ua/authors/Komar_Oleksii/Tini_zhadanykh_predkiv_Vid_sklavyniv_do_rusyniv_v_Pradavnia_Ukraina_Rus_i_pokhodzhennia_ukraintsiv/

40. У кігтях двоголавих орлів. Творення модерної нації. Україна під скіпетрами Романових і Габсбургів. Харків, 2016. 352 с. (Історія без цензури).

41. Україна в історії Європи XIX — початку ХХІ ст.: історичні нариси: монографія. За ред. чл.-кор. НАН України С. В. Віднянського. Київ : Інститут історії України НАН України, 2020. 814 с.

42. Україна в контексті історичного розвитку Європи: підручник для студентів всіх спеціальностей / С. Ю. Боєва, В. Ю. Бузань та ін. Київ : Арт Економі, 2021. 304 с. URL: <https://ela.kpi.ua/handle/123456789/41918>.

43. Україна радянська. Ілюзії та катастрофи «комуністичного раю» / Г. Єфіменко, Я. Примаченко та ін. Харків : КСД, 2017. – 353 с. (Історія без цензури). URL: https://chtyvo.org.ua/authors/Yefimenko_Hennadii/Ukraina_radianska_iliuzii_ta_katastrofy_komunistychnoho_raiu/

44. Український Гетьманат: нариси історії національного державотворення XVII–XVIII ст. У 2 кн. Київ : Інститут історії України, 2018. Кн. 1. 610 с.; Кн. 2. 580 с.

45. Applebaum, Anne. Red Famine: Stalin's War on Ukraine. New York, Doubleday (Penguin Random House LLC), 2017 461 p.

46. Kolesnyk I. Global History. Conceptual History / Preface V. A. Smoliy, A. I. Kudryachenko. Kyjiv: In-t of History of Ukraine NAS of Ukraine, 2022. 344 p.

47. Lonardo L. Russia's 2022 War Against Ukraine and the Foreign Policy Reaction of the EU. London : Palgrave Macmillan Cham, 2023. XII, 87 p.

48. Plokyh, Serhii. Forgotten Bastards of the Eastern Front. Oxford : Oxford University Press, 2019. 369 p.

49. Social Change and National Consciousness in Twentieth-Century Ukraine. By Bohdan Krawchenko. New York : St. Martin's, 1985. xix, 333 pp.

50. The Future of the Past: New Perspectives on Ukrainian History. Editor: Plokyh, Serhii. Harvard Ukrainian Research Institute. 2017. 516 p. (Harvard Papers in Ukrainian Studies).

51. The Ukrainian Revolution, 1917–1920: A Study in Nationalism. Front Cover. John Stephen Reshetar. Princeton University Press, 1962. 363 p.

52. Ukraine and Europe: Cultural Encounters and Negotiations. Editors: Plokyh, Serhii; Brogi Bercoff, Giovanna, Pavlyshyn, Marko. University of Toronto Press. 2017. 480 p.

53. Ukraine During World War II: History and Its Aftermath. Editor: Yury Boshyk. Canadian Institute of Ukrainian Studies. 1986. 291 p.

Посилання на інформаційні ресурси в Інтернеті, відео-лекції, інше методичне забезпечення

1. Бібліотека імені М. Максимовича Київського національного університету імені Т. Шевченка. URL: <http://lib-gw.univ.kiev.ua>.

2. Іван Патриляк. Лекції. URL: <https://www.youtube.com/@UKRAINEHISTORY>.

3. Ізборник. Історія України IX- XVIII ст. Першоджерела та інтерпретації. URL:

lytopys.org.ua

4. Інститут історії України НАН України (Київ). URL:
<http://www.institute@history.org.ua>.
5. Інститут історії України НАН України. URL: <http://www.history.org.ua>
6. Інститут українознавства імені І. Крип'якевича НАН України (Київ) URL:
<http://www.inst-ukr.lviv.ua>.
7. Інститут української археографії та джерелознавства імені М. Грушевського НАН України (Київ). URL: <http://www.gilan.uar.net/nasu/hiuass.html>.
8. Інститут філософії імені Г. Сковороди НАН України (Київ). URL:
<http://www.filosof.com.ua>.
9. Локальна історія. URL: <https://www.youtube.com/@localhistoryUA>.
10. Наталія Яковенко. Лекції. URL:
https://www.youtube.com/results?search_query=%D0%9D%D0%B0%D1%82%D0%B0%D0%B%D1%96%D1%8F+%D0%AF%D0%BA%D0%BE%D0%B2%D0%B5%D0%BD%D0%BA%D0%BE.
11. Національна бібліотека України імені В. Вернадського (Київ). URL:
<http://www.nbuv.gov.ua>.
12. Олексій Сокирко. Лекції. URL:
https://www.youtube.com/results?search_query=%D0%9E%D0%BB%D0%B5%D0%BA%D1%81%D1%96%D0%B9+%D0%A1%D0%BE%D0%BA%D0%B8%D1%80%D0%BA%D0%BE.
13. Сергій Плохій. Лекції. URL:
https://www.youtube.com/results?search_query=%D0%A1%D0%B5%D1%80%D0%B3%D1%96%D0%B9+%D0%9F%D0%BB%D0%BE%D1%85%D1%96%D0%B9.
14. Тімоті Снайдер. Становлення сучасної України. URL:
<https://www.youtube.com/playlist?list=PLe6NcH-LB5H2zezHOM0ii9LGd4gaEA38A>.